

Поезія, що розкриває простір

Жодна з культур не симетрична. Не мав рації – поза всяким сумнівом – великий поет, але ніякий мислитель Павло Тичина: «Хай слово мовлено інакше – та суть в нім наша зостається». Поезія, яка можлива українською мовою, абсолютно неможлива французькою, англійською чи польською. І навпаки. Так само, як у поезію, писану японською, ми тільки вчуваємося. Вона настільки герметична для нас, що всі переклади, які пропонуються європейськими мовами, є тільки траєкторіями відрухів почуттів, записаних японськими ієрогліфами.

Інколи нам здається, що ближчі до наших мови для нас цілковито транспарентні. Це теж ілюзія.

Зрештою, кожне відчитання будь-якого тексту теж є всього лиш інтерпретацією тих сенсів, які у цей текст вкладав – свідомо чи несвідомо – той, хто їх писав. І це стосується всіх текстів – а що тоді говорити про відчитання текстів поетичних?.. Поетичний текст є лише канвою, тонучою в повітрі траєкторією, що позначає слід літака високо в небі. Навіть у рідній мові треба ще навчитися відчитувати чи, точніше, інтерпретувати те, що хотів написати поет. Це ціле мистецтво. І є майстри, які його, як вони гадають, опанували якнайкраще.

Але у мене є певний сумнів – а чи можливе буквальне відчитування інтенцій поета? Гадаю, що ні. Бо він пише, опираючись на свій абсолютно унікальний досвід, на свою життєву траєкторію. Ми не можемо зауважити всіх нюансів його світовідчуження. Однак інтерпретуємо. І що більше шансів дає нам поет для цієї нашої інтерпретації, то багатограннішим видається поетичний текст. Можливо, мистецтво поета полягає саме в тому, щоб дати нам цей шанс – шанс, по суті, співтворити з поетом неначе його, а насправді свій поетичний текст. Не всяка поезія є такою відкритою на співпоетизування. І не в кожній національній поетичній традиції є така розімкнутість поетичного тексту. Часто, навпаки, культи-

вується дивовижна прецизійність – що, як на мене, є глибокою ілюзією, бо кожне слово є багатограним і відкритим на безліч тлумачень.

У польській поезії вже давно квітне така традиція відкритої до читача поезії. Вона дає шанс усім. Вона надзвичайно демократична. Навіть предметом поетизування є не якісь надумані венери чи амури, а жива тканина мови – майже текст Джойса чи Беккета, – потік свідомості неначе. Однак, тим не менше, це все ж поезія. В чому полягає поетичність цих текстів, на відміну від потоку свідомості?

А у тому, що, на відміну від текстів Джойса чи Беккета, поезія не прагне саме гіпертрофованої прецизійності, а розкриває простір для творення нових сенсів, нових змістів – а отже, нових реальностей. Читач, відчитуючи поетичний текст, творить тканину своєї нової реальності.

У Польщі традиція такого поетизування має давню історію. В найновіші часи такі розімкнуті тексти творили Віслава Шимборська, Збігнєв Герберт, Адам Загаєвський. Сьогодні творить Ян Пекло.

Пропонована українському читачеві книга перекладів поезії Яна Пекла так само розмикає світ читача – людини, яка має співпоетизувати разом із самим поетом. Звісно, шляхи читача заведуть його в цілком інші регіони. Кожен-бо має власний досвід і власну оптику. Тим більше, коли ми вестимемо мову про переклад. Переклад уже семантично перекроїв мапу поезії Яна Пекла. Христина Потапенко у свій спосіб уклала топоніміку всесвіту цього письменника. Тепер черга кожного з нас.

Особливої ваги поезії надає той факт, що значну частину свого життя Ян Пекло подарував Україні. І не лише Україні. Особливу близькість, як на мене, він відчув до дивного політичного конструкту, який поставав на його очах, – Боснії та Герцеговини. Дивна назва для країни. Як дивне і місто, що є його столицею, – Сараєво. Як кожен галичанин, я виростав у солодких маревах австро-угорського міфу. Де, звісно, було місце і на Сараєво. Я ніколи не був у Сараєво. Як і всі, свого часу читав «Міст на Дрині» Іво Андрича. Потім – роман Яна Пекла «Запах ангела». Потім – відкриття знайомої любительки забитись у найдальші кутки Європи та світу про те саме Сараєво, яке викрало її душу. І все це – в поезії Пекла. Сьогодні

для України Сараєво стало реальністю. Можливо, без мінаретів. Але хтозна, що чекає не на Маріуполь, а на Крим...

І насамкінець про Ірландію. Це ще одна країна-дівчинка. З її поезією та бідюю. З Ольстером, з Джойсом та Беккетом... Нездаремно вони ввижалися мені за поезією Яна Пекла:

Peace be with you (Мир з Тобою)

У мить коли стискаю долоню
молодої Негритянки у Вестмінстерському абатстві
передайте один одному знак миру
на кладовищі у Белфасті гранати
роздирає людське тіло паніка
скорботні перевернули труни*
нехай спочивають у мирі

Долоня Негритянки тепла та темна
моя біла та спітніла
Тремтячий промінь світла у кольорі
вітражу *Ite missa est*
йдіть жертву складено

Лондон, березень 1988

*16 березня 1988 року відбувся демонстративний похорон трьох членів Ірландської Республіканської Армії, застрелених британськими солдатами в Гібралтарі. Я дивився вечірні новини на телеканалі ВВС – зосереджений натовп, труни накрито прапором Республіки. Раптом щось блиснуло і звук: гучний, басистий гуркіт – це кинута граната. Потім другий відблиск, третій. Паніка, люди ховаються за надгробні плити, поранені стікають кров'ю. Крики, плач. Терориста впіймав натовп, дивом уникнув самосуду. Побитого, його забрала поліція.

Вночі Белфаст палав; горіли шини, автобуси, барикади на вулицях. У перспективі – нові похорони...

Те саме зараз відбувається з нами. Залишається тільки запитання: невже поет знав, до чого йдеться в нашій Україні?..

Poezja utkana ze wspomnień

Jan Piekło swe pierwsze doświadczenia zawodowe, wtedy dziennikarskie, zdobył w najlepszym okresie «Gazety Krakowskiej», kierowanej przez Macieja Szumowskiego. Był też członkiem pierwszego zespołu redakcyjnego «Dekady Literackiej». W latach 90. jeździł z konwojem pomocy humanitarnej na ogarniętą bratobójczą walką Bałkany, co zaowocowało cyklem reportaży drukowanych na łamach «Tygodnika Powszechnego», «Przekroju» i pism zachodnich, zebranych potem w książce *Epitafium dla Jugosławii*, stypendialny pobyt w Stanach Zjednoczonych stał się pretekstem do napisania książki *Moje odkrywanie Ameryki*, a praca w Fundacji Współpracy Polsko-Amerykańsko-Ukraińskiej (PAUCI) zaprowadziła go na Majdan Niezależności w Kijowie.

W *Syndromie bałkańskim*, artykule z połowy lat 90., wyjaśniał, że reportaże o wojnie serbsko-chorwacko-bośniackiej napisał dlatego, że narastało w nim coraz bardziej krytyczne nastawienie do tego, jak dziennikarze przedstawiali konflikt na Bałkanach. [...] Zrozumiałem, że politycy i media postawili mieszkańców poszczególnych republik byłej Jugosławii wobec faktu dokonanego – kazano im określić się etnicznie, właściwie nie pozostawiając możliwości wyboru.

To był impuls do napisania powieści, *Zapach anioła*, na poły fantastycznej, ale też mocno osadzonej we współczesnym świecie ogarniętym szaleństwem konfliktów. Akcja powieści rozgrywa się w wielu miastach i na różnych kontynentach w czasach przełomu wieków, gdy na gruzach komunizmu rodziły się nie tylko nowe demokracje, ale i nacjonalistycznie zabarwione totalitaryzmy, a międzynarodowy terroryzm, mający oblicze Al-Ka-

idy, przybierał na sile. Autor prowadzi czytelnika przez kolejne konflikty wybuchające w różnych miejscach świata.

W pisanych od wczesnej młodości wierszach stara się oddychać innym, ożywczym powietrzem, przeważa w nich, zebranych po latach, wątek odpowiadający tytułowi: wędrówka po krajach i miastach, utrwalanie obrazów widzianych z okien, na spacerach, dzieli się zachwytem nad otaczającym go krajobrazem. Obecne w jego poezji są też inne watki, inne tematy, metafizyczne, religijne, liryczne. To poezja utkana ze wspomnień i osobistych przeżyć, prosta w wyrazie, bezpośrednia.

Foto Jan Piekło
Фото Ян Пекло

Kolekcja Kijowska

Київська колекція

*Jaśmin w ogrodzie botanicznym
im. akademika Fomina w Kijowie*

W ogrodzie botanicznym imienia akademika Fomina
kwitnie jaśmin a zmęczone gorącym psy
odpoczywają w cieniu drzew

Słodki zapach poraża zmysły alejką idzie
mała dziewczynka z lalką w wózku
i chłopczyk z wielką strzelbą
na sznurku

Stara kobieta sprzęta uwiędłe liście
młoda para zastygła w pocałunku
przy sadzawce
o wybetonowanych brzegach

Ludzkie kroki odmierzają
dystans między ogrodem botanicznym
imienia akademika Fomina
a zwykłymi sprawami do załatwienia
na co dzień

Jak wspólny mianownik
łączy te dwa światy
jaśmin którego zapach
przenika latem
dotkliwie
do duszy

Kijów, 22 czerwca 2006

*Жасмин у ботанічному саду
ім. академіка Фоміна у Києві*

У ботанічному саду імені академіка Фоміна
цвіте жасмин а втомлені спекою собаки
відпочивають в затінку дерев

Солодкий аромат захоплює відчуття алеєю гуляє
маленька дівчинка з лялькою у візочку
і хлопчик з великою рушницею
на шнурку

Стара жінка прибирає зів'яле листя
молода пара завмерла у поцілунку
біля ставка
із забетонованими берегами

Людські кроки відмірюють
відстань між ботанічним садом
імені академіка Фоміна
та звичними повсякденними
справами

Немов спільний знаменник
поєднує ці два світи
жасмин аромат якого
літом трепетно
проникає
до душі

Kasztany z Chreszczatyka

Szkoda że nikt nie dba o kasztanowce
rosnące w równych rzędach na Chreszczatyku

Choć ich liście usychają za wcześnie
to we wrześniu dojrzałe kasztany wciąż spadają
i już wyzwolone z kolczastego pancerza
brązowe kulki z białym bielmem niby oka
toczą się pod nogi obojętnych przechodniów
spieszących do pracy domu na randkę lub zakupy

Czasem podniesie je mała dziewczynka
chłopiec albo poeta który schowa kasztan
do kieszeni pełnej magicznych rekwizytów
różnokolorowych kamieni znad Kotorskiej Zatoki
kawałka kory z eukaliptusa w Australii
muszelek z Czarnego Morza gwiazdowego pyłu
nie odkrytych jeszcze galaktyk

Kijów, 15 września 2006

Каштани з Хрещатику

Шкода що ніхто не дбає про каштани
які рівними рядами ростуть на Хрещатику

Хоч їхнє листя засихає передчасно
проте у вересні достиглі плоди й надалі падають
визволені з колючого панцера
коричневі кульки з білим більмом як на оці
котяться під ноги байдужих перехожих
які поспішають на роботу додому на побачення
чи до крамниці

Буває підніме їх маленька дівчинка
хлопчик або поет який заховає каштан
до кишені повної чарівних реквізитів
різнобарвних каменів з берегів Которської Затоки
кори каучукового дерева з Австралії
черепашок з Чорного моря зоряного пилу
невідкритих досі галактик

Київ, 15 вересня 2006